

Kpl 2,
Demokratia ja perusoikeudet –
hyvän yhteiskunnan perusta

S.14-24

Videotehtävä

Katso Maahanmuuttoviraston video ihmisoikeuksista (kesto 2.35 min.).

<https://www.youtube.com/watch?v=6mKpLvAH1pY&list=PLVR2apF3FqG5qGNuEL6QaZ5rqbuJxSC3b>

- Mitä perusoikeuksia videossa nostetaan esiin?
- Pohdi, mitkä perusoikeudet koskevat vain Suomen kansalaisia ja mitkä kuuluvat myös ulkomaalaisille.

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

- Kansalaisella on luovuttamattomia oikeuksia, joita kutsutaan luonnollisiksi oikeuksiksi.
- Luonnollisten oikeuksien pohjalta ovat syntyneet ihmisoikeudet ja perusoikeudet.
- Ihmisoikeudet ovat kansainväliseen sopimukseen kirjattuja yksilöllisiä, jokaiselle ihmiselle kuuluvia oikeuksia.
- Perusoikeudet ovat kansalliseen perustuslakiin kirjattuja kansalaisen oikeuksia.

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

Mihin julistuksiin ihmisoikeudet pohjautuvat?

Kansalaisen oikeuksien kehityksen merkkipaaluja:

- 1787 Yhdysvaltain perustuslaki ja perusoikeuksien luettelo (Bill of Rights, 1791)
- 1789 Ranskan vallankumouksen ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus
- 1948 YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

Perusoikeudet Suomessa

Suomen kansalaisten perusoikeuksien kirjaamisvaiheet:

- 1919 hallitusmuoto
- 1995 perusoikeudet hallitusmuotoon
- 2000 perusoikeudet perustuslakiin
- Euroopan unionin perusoikeuskirja 2002 ja Lissabonin sopimus 2009
- Perustuslain 6. §:n yhdenvertaisuussäädöstä täsmentää erillinen tasa-arvolaki.

Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet

Kansalaisen velvollisuudet

Kansalaisella on velvollisuuksia, joista osa koskee häntä vain tietynikäisenä ja osa taas velvoittaa vain tietyissä tilanteissa. Näitä ovat:

- maanpuolustusvelvollisuus
- oppivelvollisuus
- veronmaksuvelvollisuus
- todistamisvelvollisuus
- velvollisuus noudattaa lakeja
- velvollisuus ottaa vastaan kunnallisia luottamustoimia
- velvollisuus auttaa pelastustoimissa viranomaisen pyytäessä
- velvollisuus auttaa hengenvaarassa olevaa.

Lisäksi kansalaisilla on statusvelvollisuus eli nimipakko.

Tehtävä

Tutustu perusoikeuksiin sivustolla finlex.fi

https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731#chp_2

1. Valitse kaksi mielestäsi tärkeintä perusoikeutta
2. Perustele, miksi ne ovat tärkeimmät
3. Onko listassa joku mielestäsi turha perusoikeus?
4. Pitäisikö listalla olla vielä joku perusoikeus?

Poliittisia järjestelmiä: Yksinvaltaisia järjestelmiä

Monarkia

- Tarkoittanut alun perin yksinvaltaa.
- Kuvaa nykyisin kuninkaan tms. johtamaa valtiomuotoa.

Tyrannia

- Tarkoittanut alun perin vallankaappauksella hankittua yksinvaltaa.
- Mielletään nykyisin sortovaltana ja hirmuvaltana.

Despotia

- Tarkoittanut alun perin valtaa mm. itämaisissä poliittisissa järjestelmissä.
- Kuvaa nykyisin julmuutta, rajatonta mielivaltaa ja pakkovaltaa.

Diktatuuri

- Tarkoittanut alun perin yksilölle annettua rajoittamatonta valtaa, kun valtion turvallisuus oli uhattuna.
- Kuvaa nykyisin rajatonta valtiollista valtaa, jota käyttää yksi henkilö, ryhmä tai puolue.

Poliittisia järjestelmiä: Harvainvaltaisia järjestelmiä

Aristokratia

- Alun perin tarkoittanut perinnöllistä harvainvaltaa, ylimysvaltaa.
- Viittaa nykyisin aateliston valtaan.

Oligarkia

- Aristokratian muunnelma, rikkaimpien harvainvaltaa.

Poliittisia
järjestelmiä:
Monivaltainen
järjestelmä

Demokratia

- Lähes kaikilla täysi-ikäisillä kansalaisilla on oikeus osallistua päätöksentekoon.

Demokratian tunnusmerkkejä

- Vapaat ja rehelliset vaalit, joissa eri vaihtoehtoja. Ehdokkaita tai äänestäjiä ei painosteta eikä ääniä osteta tai myydä.
- Sananvapaus. Vallanpitäjien arvostelu sallittua.
- Kokoon-tumis- ja yhdistymisvapaus. Mielenosoituksen järjestäminen ja erilaisten yhdistysten perustaminen sallittua.
- Oikeusvaltio. Julkisessa toiminnassa noudatetaan lakia, viranomaisten päätöksistä voi valittaa, ihmiset ovat tasa-arvoisia lain edessä, viranomaisten on kohdeltava kaikkia samanarvoisesti.
- Ihmisoikeuksia kunnioitetaan.

Demokratian uhkia

- Ihmiset eivät äänestä → päätöksillä ei ole legitimitettä eli kansan yleistä hyväksyntää
- Hidas päätöksenteko
- Liialliset kompromissit → kukaan ei ole tyytyväinen
- Rahan merkitys vaalikampanjoinnissa
- Vaaligallupien ohjaava vaikutus äänestyskäyttäytymiseen
- Asiantuntijavallan kasvu
- Populismi (kansalaisten tyytymättömyys ja tietämättömyys politiikasta)

Demokratian eri muodot

Suora eli välitön demokratia

- Täysi-ikäiset kansalaiset kokoontuivat (antiikissa) perinteisesti kansankokoukseen tekemään päätöksiä yhteisistä asioista.
- Nykyään tämä on melko harvinaista, poikkeuksena esimerkiksi kansanäänestykset.
- Kansalaiset voivat keskustella suoraan keskenään.

Edustuksellinen eli välillinen demokratia

- Kansalaiset pääsevät valitsemaan vaaleissa edustajat, jotka päättävät yhteiskunnallisista asioista heidän puolestaan.
- Monimutkaisessa yhteiskunnassa edustajat käyvät pääasiassa kansalaisten sijasta julkista keskustelua päätettävänä olevista asioista.

Demokratian eri muodot

Deliberatiivinen demokratia

- Edustajien päätökset perustuvat julkiseen keskusteluun, joka on tasapuolista ja avointa.
- Kaikki, joita päätettävänä olevat asiat koskevat, voivat osallistua keskusteluun.
- Kaikki asian kannalta mielekkäät ja arvokkaat näkökohdat voidaan tuoda esiin.

Häivedemokratia

- Kansalaiset haluavat itse pysyä sivussa politiikasta.
- He hyväksyvät sen, että eri alojen puolueettomat asiantuntijat päättävät asioista vaaleilla valittujen poliitikkojen sijaan.

Pohdintatehtävä: Ajatuksia demokratiasta

Lue sitaatit ja tee sen jälkeen tehtävät. (lainaukset erillisellä paperilla)

1. Valitse lainaus, joka määrittelee demokratian sisällön mielestäsi parhaiten. Perustele valintasi.
2. Valitse lainaus, joka kuvaa hyvin demokratian toteutumista Suomessa. Perustele valintasi.
3. Valitse lainaus, josta et pidä. Perustele valintasi.
4. Pohtikaa ryhmissä edellisiä valintojanne. Löytyikö yhteinen linja tai eroavaisuuksia?
5. Keksikää yhdessä uusi demokratiaa kuvaava lausahdus, joka on
  - a) positiivinen
  - b) negatiivinen

Sitaatit

- a) "Demokratia: amatöörien hallitus." (Maxwell Anderson)
- b) "Demokratia ei voi olla olemassa ilman tiettyjä sääntöjä. Vapaus ei tarkoita sitä, että voisi ajaa kadun väärää puolta." (Indira Gandhi)
- c) "Demokratia on sana, joka kurisee tarkoituksettomasti tyhjässä mahassa." (Ritchie Calder)
- d) "Demokratia on maailman huonoin valtiomuoto – mikäli sulkee pois kaikki muut valtiomuodot." (Winston Churchill)
- e) "Demokratiassa kansa on alistanut oman tahtonsa ja se merkitsee kovaa orjuutta." (Anatole France)
- f) "Demokratia on keskustelua." (Thomas Masaryk)
- g) "Demokratia on mielipiteitä ja käsityksiä, ei varallisuus tai arvo." (Viggo Hørup)

Sitaatit

- h) ”Demokratia on korkeatasoisin hallitusmuoto, sillä se perustuu ihmisen kunnioitukselle järkevänä olentona.” (John F. Kennedy)
- i) ”Demokratia on teoria siitä, että tavalliset ihmiset voivat tehdä epätavallisia asioita.” (James Reston)
- j) ”Demokratian suurin silmänräpäys: Kun hallituksen on alistuttava kansan hyvään tahtoon.” (Rudolf Rofls)
- k) ”Siellä, missä on demokratia, voivat rikkaat tehdä mitä tahtovat ja köyhä ei saa milloinkaan oikeutta.” (Sardinialainen hotellisiivooja)
- l) ”Demokratia edellyttää tasapainoa yhteisyyden ja hajaannuksen, yhteistyön ja kamppailun välillä. Demokratian keskeisenä ongelmana tulee olemaan yhteisyyden ylläpitäminen ristiriidoista huolimatta.” (Herbert Tingsten)
- m) ”Yksi demokraattisen yhteiselön edellytyksistä on sen ymmärtäminen, ettei ihminen ole yksin oikeassa.” (Alf Ahlberg)

Sitaatit

- n) ”Demokraattisten menetelmien käytölle on rajansa. Junamatkustajilta voi kysyä, missä vaunussa he haluavat matkustaa. Mutta on mahdotonta kysyä heiltä, saako vetää hätäjarrusta, kun juna on täydellä vauhdilla menossa kohti onnettomuutta.” (Lev Trotski)
- o) ”Ero demokration ja diktatuurin välillä on se, että demokratiassa ensin äänestetään ja sitten totellaan ohjeita, mutta diktatuurissa ei tarvitse tuhlaa aikaa äänestykseen.” (Charles Bukowski)
- p) ”Demokratia on valtio, jossa vapaa mielipiteenvaihto ei lopu hautajaisiin.” (Winston Churchill)
- q) ”Epäily auktoriteettien edessä on demokration suola.” (Paul Henningsen)
- r) ”Demokratia voi olla olemassa vain siinä määrin kuin maan asukkaat nauttivat kansalais- ja poliittisia vapauksia.” (Martin Kriele)
- s) ”Demokratia kehittyy, kun tavoitellaan kaikkien kansalaisten vapautta ja tasa-arvoa ja otetaan huomioon heidän lukumääränsä, mutta ei heidän lajiaan.” (Aristoteles)

Tehtäviä

Lue kpl 2, Demokratia ja perusoikeudet – hyvän yhteiskunnan perusta, s.14-24

Tehtävä: Laadi taulukko, jossa tulee esiin mahdollisimman monta demokratian ja diktatuurin eroa.

Voit sisällyttää taulukkoon esimerkiksi seuraavat asiat:

- vaalit
- johtajuus (kenellä on valta?)
- puoluejärjestelmä
- kansalaisten vapaudet
- kansalaisten oikeudet
- päätöksenteko

Malli taulukosta

Demokratia

Diktatuuri

- Vaalit
- johtajuus (kenellä on valta?)
- Puoluejärjestelmä
- kansalaisten vapaudet
- kansalaisten oikeudet
- päätöksenteko

Vertailutehtävä: Demokratian ja diktatuurin erot

Mallitaulukko: Otava, kpl 2, Taitotehtävä/Vertailu